

Ljudet av rasifiering

I rastänkandets historia har det som är synligt och mätbart alltid fått dominera över andra sinnen när föreställda raskategorier ska definieras. Men vad händer om även hörselsinnet används i rasifieringsprocessen? Går det att höra "ras" på samma sätt som folk tror sig se "ras"?

Tobias Hübinette, lärare och forskare vid Karlstads universitet, sätter ord på några av de rasifiera(n)de ljuden.

Av: Tobias Hübinette

A tt vissa ljud förknippas med vissa minoriteter och folkslag, som tidigare benämndes "raser", kan antas vara välbekant för de flesta som har växt upp i västvärlden eller tagit del av västerländsk kulturproduktion i alla dess former. Jag syftar på olika typer av ljud, i alltifrån högkultur, som klassisk musik, konstmusik och tal- och musikteater, till populärkultur i form av film, tv-serier, tecknat, populärmusik och så vidare. Till exempel förknippas vissa trumljud med urfolk i Nordamerika eller afrikaner medan andra typer av trummor, exempelvis marschtrummor, omvänt nästan alltid associeras med västerlänningar. Vissa stränginstrument kopplas ofta till Mellanöstern och Sydasien medan blås- och flöjtinstrument associeras med Sydamerika. Ibland handlar det om att ett specifikt instru-

ment eller en specifik musikstil faktiskt är vanligare i vissa regioner och kulturer, men i ett västerländskt sammanhang, där få känner till särskilt mycket om musiktraditioner och musikhistoria i exempelvis Indien, Iran eller Etiopien, beror sådana associationer snarare på att generation efter generation av västerlänningar har matats med västerländska kulturproduktioner. Därför har de kommit att förknippa vissa ljud med vissa minoriteter, folkslag och föreställda "raser".

Att ljud- och tonsätta folkslag och "raser" har en lång historia i västvärlden. Ett tidigt sådant musikverk som är viktigt i sammanhanget är Mozarts berömda opera *Enleveringen ur Seraljen* från 1781. Den är ett utmärkt exempel på exotifierande västerländsk musik, som tillkom när det så kallade *alla turca* var på modet, det vill säga allt som föreställdes ha med Osmanska riket att göra. I *Enleveringen ur Seraljen* för-

medlas en föreställning om hur människor i Turkiet och Mellanöstern låter och betar sig. Det handlar om en kombination av ljud, iscensättningar, kroppsliga rörelsemönster, kläder och praktiker som flyter samman i den typ av allkonstverk som opera utgör och där vissa instrument, som cymbaler och trianglar, används för att signalera i vilken del av världen vi befinner oss. De "turkiska" motiven, som bland annat Matthew Head har skrivit om i sin bok *Orientalism, Masquerade and Mozart's Turkish Music* (2000), har sedan dess återkommit i ett otal västerländska kulturproduktioner, från Walt Disneys tecknade film *Aladdin* till orientaliserande mastodontverk som filmen *Lawrence av Arabien*.

Vad gäller östasiater finns det en melodi som jag vågar påstå att många västerlänningar känner till. Denna niotoniga melodi låter ungefär "di-di-di-da-da-di-di-da". I blogginlägget "How the 'Kung Fu Fighting' melody came to represent Asia" (*Code Switch*, 28 augusti 2014) skriver Kat Chow hur denna melodi inleder låtar som Carl Douglas "Kung Fu Fighting", David Bowies "China Girl" och The Vapors "Turning Japanese". Ibland förstärks kopplingen till "det asiatiska" genom att melodin kombineras med ett gonggong-ljud förknippat med buddhistiska tempel. Det introducerar och ljudsätter gärna östasiatiska rollkaraktärer, vare sig det handlar om en rollfigur som spelas av en asiatisk skådespelare eller en karaktär som iscensätts av en icke-asiat

i *yellowface*-utstyrrel, som när Björn Skifs spelade japan i SVT-underhållningsprogrammet *Nöjesmassakern*. Melodin och gonggongen förekommer även i musiken till de animerade filmerna *Lady och Lufsen* och *Aristocats* i scenerna med de siamesiska katterna liksom i dataspel som *Super Mario Land - Chai Kingdom*. Det är inte melodin i sig som är problematisk, det är viktigt att påpeka, utan det upprepade användandet av den i västerländsk kulturproduktion och inte minst hela det paket av rasstereotypa föreställningar om östasiater som förknippas med den.

Andra ljudrelaterade rasstereotyper i väst gäller hur vissa människor antas tala, något som härmas på ett förlöjligande sätt. Kopplingar mellan föreställningar om raskategorier och olika typer av accenter och brytningar – såsom hur sydasiater talar brittisk engelska, hur finsktalande, latinamerikaner eller före detta jugoslaver talar svenska eller hur östasiater talar amerikansk engelska – har upprepats i ett otal sketcher, ståuppkomik-nummer, tv-seriescener och filmklipp. Dessutom florerar ett stort antal utrop och ofta mer eller mindre ljudhärmande låten bland den västerländska majoritetsbefolkningen och inom majoritetskulturen. Det gäller

till exempel de rasifierade svenska utropsorden "yalla yalla", "bongo bongo", "unga bunga", "chip chop", "hugga chaka", "ugh ugh" och "tjing tjong". Utropen förknippas starkt med specifika minoriteter, folkslag och så kallade "raser".

Ett visst gonggong-ljud liksom vissa svisch-ljud, utrop och låten som antas uppstå när kampsport utövas förknippas närmast per automatik med Östasien. Själv har jag i egenskap av adopterad från Sydkorea åtskilliga gånger i livet inte bara bemötts med rasifierande utrop som "tjing tjong" och "chip chop" på offentlig plats av för mig okända personer. Jag har även tilltalats med ett påhittat "östasiatiskt röstläge" och med en påhittad "östasiatisk brytning" som låter feminin och barnslig, alltså framförallt pipig och ljus, och naturligtvis blandas regelmässigt r och l samman. Alltsammans utförs gärna i kombination med ett lissmande och underdånigt leende, överdrivet kysande ögon och en ofta löjligt klumpig buggning som antas höra samman med Japan, eller en så kallad buddhistisk hälsning som antas höra samman med Thailand. Ibland har det också hänt att en främmande person – alltid en icke-asiat – intar en kampsportsliknande position mitt framför mig och börjar röra sig på ett "östasiatiskt" koreograferat sätt med kroppen samtidigt som hen gör svischliknande ljud och ropar "hoa hoa", "hai hai" eller något liknande på ett sätt som verkar taget ur *Kung Fu Panda*-filmerna.

Så förutom att världens alla folkslag, minoriteter och föreställda "raser" har tilldelats kroppsliga särdrag av västvärlden har de också tonsatts. Afrikaner och de båda Amerikas olika urfolk introduceras i populärkulturen till exempel gärna med hjälp av rasifierade ljud, det vill säga "primitiva" trum-ljud, oftast av det dansanta slaget, ibland ackompanjerade av närmast guttural sång. På samma sätt introduceras turkar, araber, perser och indier ofta med sagoaktiga och mystiska strängljud framförda på saz-, oud- och sitarinstrument och emellanåt ackompanjerade av böneutropsljud.

Tyvärre har nog allt för många sedan spädbarnsben matats med sådana rasstereotyper så att de till och med hör dessa röstlägen, accenter, låten, utrop och melodier inom sig i möten med verkliga människor från olika minoriteter, språkgrupper och religioner. Så hjärntvättande är den västerländska kulturproduktionens rasstereotyper. Det ska inte underskattas hur lätt det är för oss människor att memorera ljud och få en viss melodi på hjärnan. I kombination med andra rasstereotypa uttryck som västerländsk kulturproduktion förmedlar i form av utseenden, klädesplagg, beteenden och rörelsemönster blir hörselintrycken ännu ett medel för att befästa och reproducera rasism.